

Aan Zijne Excellentie de Gouverneur van Aruba,
t.a.v. de Minister van Financiën, Economische
Zaken en Cultuur
L.G. Smith Blvd. 76
Alhier

Uw brief: 6 januari 2022
Uw kenmerk: LV-22/0001
Datum: 27 januari 2022
Kenmerk: RvA 04-22

Onderwerp: Ontwerp-Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2022

Naar aanleiding van bijgaand aan de Raad ter advies toegezonden ontwerp-Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2022, moge de Raad Uwe Excellentie het volgende berichten.

1. Algemeen

1.1 Het onderhavige ontwerp strekt tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2022. Ingevolge artikel IV.1 van de Staatsregeling van Aruba (AB 1985 no. 26) j^o artikel 16 van de Landsverordening Raad van Advies (AB 1985 no. 55) wordt de Raad gehoord over voorstellen van wet die door de regering aan de Staten van Aruba worden gedaan. Aangezien een begroting de vorm van een wetsvoorstel heeft, wordt ook over dit voorstel advies gevraagd aan de Raad.

1.2 Een landsverordening tot vaststelling van de Landsbegroting is een formele wet en heeft een eigensoortig karakter. De omstandigheid dat het machtigingskader prevaleert heeft consequenties voor het door de Raad te hanteren toetsingskader.¹

De juridische en wetstechnische toetsing vindt in volle omvang plaats. De Raad toetst onder meer aan hogere regelgeving, zoals de Staatsregeling, alsmede aan de Comptabiliteitsverordening 1989 (AB 1989 no. 72) (CV 1989) en de Landsverordening Aruba tijdelijk financieel toezicht (AB 2015 no. 39) (LATft), daarbij behorende protocollen en andere afspraken, zoals bijvoorbeeld de op 21 november 2019 tussen de regeringen van Aruba en Nederland gemaakte afspraak, dat de personeelslastennorm voor 2020 Afl. 476

---

¹ MvT bij de Comptabiliteitsverordening 1989, p. 2-3.

miljoen bedraagt, inclusief de personeelskosten uit het Interim Begrotingsfonds Sociaal Crisisplan², en afspraken die zijn vastgelegd in het landspakket.

Anders dan bij wetgeving in materiële zin vindt geen beleidsanalytische toetsing plaats. De formulering van de beleidsdoelstellingen voor het komende begrotingsjaar is een prerogatief van de regering, waarover tijdens de begrotingsbehandeling verantwoording wordt afgelegd aan de Staten. Wel toetst de Raad of de voorgenomen beleidsdoelstellingen op een juiste wijze in de gepresenteerde ramingen worden gereflecteerd en beoordeelt de Raad het realiteitsgehalte van de voorgestelde ramingen van de inkomsten en uitgaven van het Land (in samenhang met de meest actuele prognosecijfers van de overige entiteiten behorende tot de collectieve sector), de (meerjarige) (financieel-economische) effecten van de ramingen, de aan te gane verplichtingen en de ontwikkeling van de openbare financiën. Ten slotte toetst de Raad of de financieel-economische premissen, waarop de begroting stoelt, valide zijn en of de voorstellen leiden tot duurzame overheidsfinanciën.

1.3 De sociaaleconomische ontwikkelingen in Aruba zijn echter nog steeds met behoorlijke onzekerheden omgeven vanwege de gevolgen van de voortdurende COVID-19-pandemie. Derhalve zal de Raad slechts een marginale toets op het realiteitsgehalte van de ramingen uitvoeren. Daarnaast zal worden ingegaan op een aantal in het oog springende elementen die een (aanvullend) risico vormen voor de overheidsfinanciën.

1.4 De Raad heeft ten slotte kennisgenomen van het 'Advies bij de ontwerpbegroting 2022' van het College Aruba financieel toezicht (CAft), d.d. 29 november 2021 (kenmerk Cft 202100148), dat als bijlage bij het onderhavige ontwerp is toegevoegd.

2. Formele toetsing van de ontwerp-Landsbegroting 2022

2.1 Uit artikel V.12, tweede lid, van de Staatsregeling volgt dwingendrechtelijk dat de regering de ontwerp-Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land uiterlijk op de eerste september van het voorgaande jaar aan de Staten dient aan te bieden. Het voorliggende ontwerp is ruim na deze datum aan de Raad aangeboden waardoor niet aan dit vereiste wordt voldaan. Het feit dat het kabinet Wever-Croes I vanaf 30 maart 2021 tot aan 20 september 2021 demissionair was, doet hieraan niet af. De Raad betreurt het dat de regering opnieuw niet voldoet aan dit constitutionele vereiste.

---

² Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, d.d. 26 november 2019, kenmerk 2019-0000629645. De personeelslastennorm voor 2020 is hier bepaald op Afl. 476 miljoen (inclusief de personeelskosten van het Interim Begrotingsfonds Sociaal Crisisplan 2020).

2.2 Thans leidt het niet tijdig aanbieden van de ontwerp-Landsbegroting ook tot formele tekortkomingen. De ontwerp-Landsbegroting 2022 is namelijk opgesteld op basis van een indeling van ministeries die nog niet wettelijk is vastgesteld.

Dit doet ten eerste de vraag rijzen hoeveel waarde er gehecht dient te worden aan de behandeling van de ontwerp-LIM 2022 in de Staten, nu de Staten min of meer voor een voldongen feit worden gesteld. De voorgestelde instelling van de ministeries wordt immers niet alleen reeds in de huidige praktijk³ toegepast, maar ook de ontwerp-Landsbegroting 2022 is hierop gebaseerd. Indien het advies van de Raad, dan wel de behandeling in de Staten, aanleiding geeft tot wijziging van de ontwerp-LIM 2022, dan zal dit naar alle waarschijnlijkheid tevens leiden tot wijzigingen in de ontwerp-Landsbegroting 2022. Een verdere vertraging die het vaststellen van de Landsbegroting voor het dienstjaar 2022 hiermee mogelijkwijs oploopt had voorkomen kunnen worden indien de betreffende procedurele stappen in de juiste volgorde waren genomen.

Ten tweede merkt de Raad op dat ook bij de ondertekening van het ontwerp en de toelichting reeds de in de ontwerp-LIM 2022 voorgestelde instelling van ministeries is gehanteerd en niet de indeling, zoals deze in de thans nog steeds vigerende Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94) is vastgelegd.

2.3 Verder maakten de economische gevolgen van de COVID-19-pandemie dat Aruba zich opnieuw genoodzaakt zag de Rijksministerraad te verzoeken om, op grond van artikel 23, eerste lid, van de LATft, af te mogen wijken van de normen, zoals deze in de LATft en het Protocol Aruba Nederland 2019-2021 van 22 november 2018 (hierna: het Protocol) zijn opgenomen.⁴ Op grond van het Protocol zou het financieringssaldo van de collectieve sector voor het jaar 2022 een overschot moeten tonen van 1,0% van het BBP. Het verzoek om hiervan te mogen afwijken werd echter pas op 22 oktober 2021 gedaan, eveneens ruim na de in de Staatsregeling genoemde datum van de eerste september. En hoewel de Rijksministerraad ter zake nog geen besluit heeft genomen, zal bij de toetsing van het ontwerp ervan uitgegaan worden dat de Rijksministerraad zal instemmen met het verzoek van Aruba.

2.4 De regeringen van Nederland en Aruba zijn daarnaast in onderhandeling over een verlenging van het Protocol.⁵ Er is echter nog geen overeenstemming bereikt. Wel stelt de

---

³ Het huidige kabinet is op 20 september 2021 geïnstalleerd.

⁴ Zie Kamerbrief over aangehouden besluitvorming Rijksministerraad, d.d. 17 december 2021, kenmerk 2021-0000690080 welke onder meer ingaat op het verzoek van Aruba om af te mogen wijken van artikel 23 van de LATft. Artikel 23, eerste lid, van de LATft luidt: Indien dit nodig is in verband met het herstel van schade veroorzaakt door buitengewone gebeurtenissen, waaronder natuurrampen, kan de Minister in overeenstemming met de ministerraad, de Staten en vervolgens in overeenstemming met de regering van het Koninkrijk, worden besloten tot afwijking van de normen, bedoeld in artikel 14.

⁵ Kamerbrief over aangehouden besluitvorming Rijksministerraad, d.d. 17 december 2021, kenmerk 2021-0000690080.

regering dat rekening is gehouden met de bepalingen uit het voorstel van Rijkswet Aruba Financieel Toezicht (voorstel-RAft), vooruitlopende op de inwerkingtreding hiervan.⁶

2.5 Onduidelijk is verder de status van het Beleidsplan Verlaging Personeelskosten (BVP). In de reactie op het advies van het CAft bij de ontwerp-begrotingswijziging 2021 staat dat het BVP een reeds gedateerd plan is⁷, maar uit uitlatingen van de minister belast met Financiën blijkt dat de regering nog wel degelijk uitgaat van de in het BVP opgenomen personeelslastennorm.⁸ In het voorstel-RAft zou echter worden bepaald dat de personeelslasten maximaal 10% van het BBP mogen bedragen.⁹

2.6 Het feit dat momenteel gelijktijdig verschillende processen worden doorlopen, die nauw met elkaar samenhangen en die van invloed op de begroting van het Land kunnen zijn, maakt dat een formele toetsing van het ontwerp thans bijkans ondoenlijk is. Deze situatie onderstreept het belang van het dringende advies van de Raad de processen zodanig te verbeteren, dat niet alleen de begroting, maar ook de eventuele wijzigingen daarvan, tijdig vastgesteld worden, en rekening wordt gehouden met de verschillende actoren in deze totstandkomingsprocessen, die allen, recht doend aan het rechtsstatelijk systeem van *checks and balances*, de nodige tijd en ruimte dienen te krijgen om bij te dragen aan gedegen eindproducten.

3. Hervormingen/Beleidsvoornemens

3.1 Ondanks de nog steeds voortdurende COVID-19-pandemie, is Aruba zich aan het herstellen van de sociaaleconomische gevolgen hiervan. Het afgelopen jaar heeft op Aruba het toerisme, en dan met name het verblijfstoerisme, zich sneller hersteld dan vooraf werd verwacht wat de voornaamste reden is geweest van het ingezette economisch herstel. De verwachting is dat het economisch herstel zich doorzet in 2022, hoewel ook voor 2022 onzekerheden zullen blijven bestaan omtrent de ontwikkelingen met COVID-19, als ook (wereldwijde) economische ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld een oplopende inflatie. De economie zal volgens de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) voor 2022 naar verwachting nominaal groeien met 7,9%.¹⁰ Volgens de verwachtingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zal de nominale economische

---

⁶ MvT, p. 2.

⁷ Zie Memorie van Toelichting bij de Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening van 30 juli 2021 (AB 2021 no. 125) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 wijziging, p. 5.

⁸ Op de Facebook-pagina van het kabinet Wever-Croes valt in de post van 12 januari jl. te lezen dat het totaal aan personeelskosten onder het in het BVP, dat tot nu nog steeds het beleidsplan is ter verlaging van de personeelskosten, overeengekomen plafond moet blijven: 'Gobierno mester keda bou di e plafond acorda den e BVP, cu te ainda ta e plan di maneho pa baha gasto di personal.'

⁹ MvT, p. 2.

¹⁰ MvT, p. 3.

groei voor Aruba in 2022 zelfs wat hoger zijn en uitkomen op 9,2%.¹¹ Ook de Centrale Bank van Aruba (CBA) verwacht, op basis van beschikbare gegevens en economische ontwikkelingen tot en met oktober 2021, een hogere nominale economische groei voor 2022.¹² In haar economische prognose onderscheidt zij drie scenario's, welke van elkaar verschillen in veronderstellingen over het herstel van het toerisme en de niveaus van consumptie, investeringen, import en export. Zodoende komt de CBA uit op een nominale economische groei van 6,8% bij het pessimistische scenario, 12,2% bij het 'baseline scenario' en 17,3% bij het optimistische scenario. Hierbij dient opgemerkt te worden dat ten tijde van het opstellen van al deze cijfers, de negatieve impact van de omikronvariant van het COVID-19-virus op de economie nog niet bekend was.¹³

Landspakket

3.2 In het kader van de afspraken tussen Aruba en Nederland zal het landspakket de komende jaren richting geven aan zowel het regeringsbeleid als het begrotingsbeleid van Aruba. Hoewel de toelichting stelt dat de meeste trajecten in het landspakket zich in een doorlichtings- of onderzoeksfase bevinden, kan dat echter niet als reden worden aangedragen om niet meer initiatief te tonen in de te nemen stappen ter uitvoering van verschillende onderdelen uit het landspakket en tevens in te gaan op concrete maatregelen die uit de gestelde beleidsprioriteiten zouden moeten volgen. Daar waar in de beleidstoelichtingen per ministerie meerdere keren gerefereerd wordt aan de thema's uit het landspakket, wordt onvoldoende aangegeven op welke specifieke maatregelen uit het landspakket het beleid betrekking heeft en welke concrete stappen genomen worden om invulling te geven aan deze maatregelen. Uit deze koppeling tussen het begrotingsbeleid en de thema's uit het landspakket is zodoende onvoldoende op te maken of bij het opstellen van het begrotingsbeleid het landspakket daadwerkelijk als uitgangspunt genomen is.¹⁴ In dit kader verwijst de Raad nogmaals naar zijn advies op de ontwerp-LIM 2022, waarin hij ingaat op een onevenwichtige uitvoering van het landspakket en zich de vraag stelt of bij het samenstellen van de ministeries (en dientengevolge ook het opstellen van het begrotingsbeleid) niet meer aansluiting gezocht had kunnen worden bij de thema's en prioriteiten in het landspakket.¹⁵

---

¹¹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/october/>, voor het laatst geraadpleegd op 14 januari 2022.

¹² CBA, Economic Outlook, december 2021.

¹³ De omikronvariant is in 2021 voor het eerst in november geïdentificeerd in Zuid-Afrika en in december op Aruba.

¹⁴ Dit geldt tevens voor de *Sustainable Development Goals* (SDG's), waar per ministerie slechts een opsomming plaatsvindt van welke SDG's bij het betreffende beleid horen, zonder nadere toelichting hierop of invulling hiervan.

¹⁵ Zie onderdeel 4.4 van het advies van de Raad op de ontwerp-landsverordening inzake de instelling en aangelegenheden van ministeries (Landsverordening instelling ministeries 2022), d.d. 24 november 2021, kenmerk RvA 115-21.

3.3 Hoewel inderdaad veel onderdelen van het landspakket nog in een verkennende of oriënterende fase zitten, betreurt de Raad wederom dat de regering vooruitlopend op deze onderzoeken niet meer initiatief heeft genomen en dan met name met betrekking tot de *quick wins*. Het betreft hier niet uitsluitend actiepunten uit het landspakket, maar ook de noodzakelijke hervormingen zoals die in het masterplan '*Repositioning our sails*' zijn opgenomen. Zo heeft de Raad reeds eerder meerdere malen geadviseerd om het proces van de inning van de wegenbelasting te vereenvoudigen en hierbij de *compliance* te verhogen¹⁶, maar ook valt te denken aan de versobering van de positieve lijst van geneesmiddelen of de invoering van de eigen bijdrage in de zorg. Tevens heeft de Raad onlangs nog gewezen op het belang van het reeds voorbereiden van beleidsinitiatieven omtrent de houdbaarheid van de sociale fondsen¹⁷, aangezien deze in de huidige vorm onhoudbaar zijn voor de toekomst.¹⁸

3.4 Een ander punt dat in dit kader genoemd kan worden is het werpen van een kritische blik op de levensvatbaarheid van de overheids-NV's en bepaalde publiekrechtelijke entiteiten welke jaarlijks substantiële bijdragen van het Land ontvangen, zoals Arubus NV, Serlimar en Post Aruba NV.¹⁹ Tevens vraagt de Raad zich af of met het oog op een eventuele kostenreducering overwogen is om de investering in en exploitatie van de RWZI via een concessieovereenkomst of een aanbestedingsprocedure met een marktpartij te laten lopen. In dit kader heeft de Raad recent uit de media vernomen dat de regering de optie van privatisering van de RWZI overweegt.²⁰

3.5 Daarnaast is het de Raad opgevallen dat voor het dienstjaar 2022 een aantal nieuwe diensten, raden en adviesorganen gecreëerd worden.²¹ De toelichting gaat onvoldoende in op de noodzaak van deze nieuwe overheidsonderdelen en waarom de betreffende werkzaamheden niet bij bestaande overheidsonderdelen ondergebracht kunnen worden. De Raad vreest voor een versnippering van activiteiten en middelen, wat de kosten en de

---

¹⁶ Zie het advies van de Raad op de ontwerp-landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94), d.d. 3 maart 2021, kenmerk RvA 12-21 en het advies van de Raad ex. artikel 17, onderdeel a, van de Landsverordening Raad van Advies (AB 1992 no. GT 3), inzake aanbevelingen ter verbetering van het belastingstelsel, d.d. 15 mei 2020, kenmerk RvA 59-20.

¹⁷ Zie het advies van de Raad op het ontwerp-landsbesluit houdende algemene maatregelen, ter uitvoering van de artikelen 7, zesde lid, van de Landsverordening algemene ouderdomsverzekering (AB 1990 no. GT 33) en 11, zevende lid, van de Landsverordening algemene weduwen- en wezenverzekering (AB 1996 no. GT 30) (aanpassing pensioenbedragen), d.d. 24 november 2021, kenmerk RvA 116-21.

¹⁸ CBA, *Governing form the Future - Leading with Impact*, December 2021, p. 35-36.

¹⁹ Zie onderdeel B.2 van het landspakket welke de doorlichting betreft van (semi)-overheidsbedrijven en overheidsentiteiten naar legitimiteit van publiek aandeelhouderschap, effectiviteit en doelmatigheid.

²⁰ Zie *Overheid overweegt privatisering RWZI*, Amigoe, 20 januari 2022.

²¹ Zo worden onder andere genoemd een Cultuurraad, een directoraat Justitie, een dienst met Sui Generis status bij Toerisme, een directie Ouderenzaken, een Raad voor Ouderen, een Bureau Secretariële Ondersteuning, een multidisciplinair toezicht- en handhavingsorgaan, een directie Energiezaken en een Adviescommissie Toelating en Uitzetting.

effectiviteit van de publieke sector niet ten goede komt, en daardoor afbreuk doet aan de doelstelling van thema B van het landspakket.²²

Overheidsfinanciën

3.6 De regering heeft bij het opstellen van haar begroting drie duurzaamheids-indicatoren post-COVID aangewezen, te weten: Gezondheidssector post-COVID, Economie post-COVID en Overheidsfinanciën post-COVID. Met betrekking tot de economie en overheidsfinanciën is het doel om via het landspakket, het masterplan *'Repositioning our sails'* en de *'National Strategy Plan'*-projecten, economische groei te stimuleren, ballast aan de bestedingenkant te verwijderen en beleid omwille van opbrengstenverhoging nader te intensiveren.²³ In dit kader zullen benodigde acties en investeringen, voortvloeiende uit de doorlichtingen en onderzoeken naar aanleiding van het landspakket, waarschijnlijk in de tweede helft van 2022 volgen. Hierbij wordt in de toelichting gesteld dat het nog niet duidelijk is welke investeringsbedragen hiermee gemoeid zijn voor Aruba, waardoor de ramingen voor de te financieren projecten niet in de begroting zijn opgenomen.²⁴ Wat betreft de overheidsfinanciën is, vooruitlopend op de inwerkingtreding van het voorstel-RAft, al rekening gehouden met de daarin voorgestelde (nieuwe) normen, waaronder onder andere de overschotnorm van 1,0% van het BBP vanaf 2023.²⁵

3.7 Uitgaande van de verwachtingen van de DEZHI zal het BBP in 2024 hoger zijn dan het BBP in het pre-COVID jaar 2019.²⁶ Toch blijkt uit de cijfers niet, dat, ondanks het herstel van het BBP naar boven het niveau van 2019, de overheidsfinanciën verbeteren. Het meerjarig kader 2021-2026 laat zien dat tot en met het jaar 2026, en daarmee gedurende de gehele regeerperiode van de huidige regering, er in geen enkel jaar een financieringsoverschot wordt gerealiseerd met als resultaat dat de overheidsschuld, als gevolg van een jaarlijks financieringstekort²⁷, niet afneemt, maar ieder jaar toeneemt. Zodoende rijst de vraag waarom de geprognosticeerde overheidsschuld tot en met 2026 blijft oplopen terwijl i) het geprognosticeerde BBP vanaf 2024 hoger is dan in 2019, ii) de geprognosticeerde overheidsontvangsten vanaf 2023 hoger zijn dan in 2019, iii) de geprognosticeerde rentelasten vanaf 2022 dalende zijn en in 2026 nagenoeg hetzelfde niveau hebben als in 2019, iv) het regeringsbeleid als actiepunt heeft om de

---

²² Thema B van het landspakket betreft de kosten en effectiviteit van de publieke sector.

²³ MvT, p. 7.

²⁴ MvT, p. 3.

²⁵ MvT, p. 2.

²⁶ In zijn algemeenheid wordt het pre-COVID jaar 2019 als maatstaf gebruikt om het herstel van de economie te bepalen. Zo wordt voor het herstel van het toerisme gekeken naar de toerisme-cijfers in vergelijking met de cijfers uit het jaar 2019 en wordt het economisch herstel gemeten door BBP-cijfers uit te drukken in een percentage van het BBP van 2019.

²⁷ Zie tabel 1.

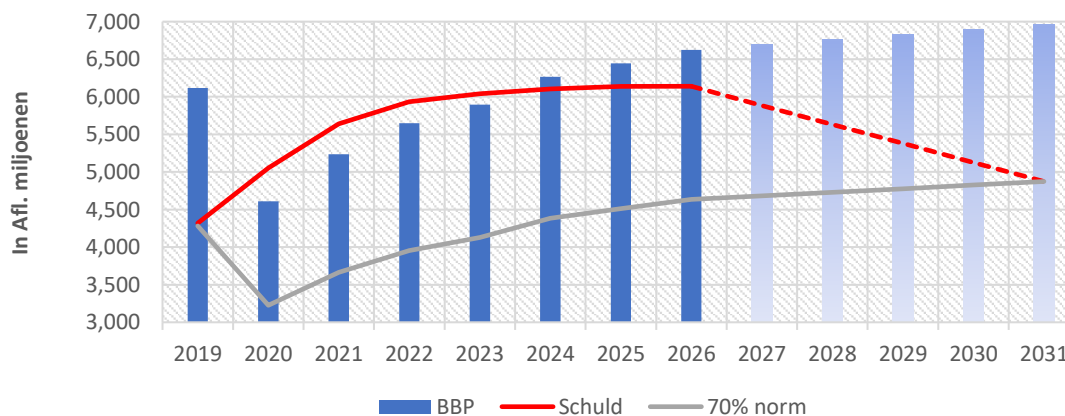
overheidsschuld te verminderen²⁸ en v) rekening gehouden wordt met de voorgestelde overschotnorm vanaf 2023 in het voorstel-RAft.

Tabel 1: Ontwikkeling BBP, totale ontvangsten, rentelasten en financieringsaldo voor de jaren 2019 en 2022-2026²⁹

(Bedragen in Afl. milj.)	2019	2022	2023	2024	2025	2026
BBP	6.117	5.650	5.897	6.265	6.447	6.624
Totale ontvangsten	1.461	1.275	1.466	1.510	1.533	1.557
Rentelasten	229	266	252	244	236	230
Financieringsaldo	4	(291)	(110)	(64)	(32)	(3)

3.8 Gesteld wordt dat tevens rekening wordt gehouden met de in het voorstel-RAft opgenomen schuldquotenorm van 70% in 2031. De Raad vraagt zich af, gezien de prognoses tot en met 2026, in hoeverre dit realistisch geacht moet worden. Indien namelijk uitgegaan wordt van een groeipercentage van het BBP van 1,0% na 2026, zal het BBP in 2031 uitkomen op Afl. 6.962 miljoen.³⁰ De overheidsschuld zou dan maximaal 70% van dit BBP mogen zijn, te weten Afl. 4.873 miljoen. Dit houdt in dat vanaf 2026 tot aan 2031 een jaarlijks financieringsoverschot gerealiseerd dient te worden van Afl. 253 miljoen (gemiddeld jaarlijks 3,7% van het BBP)³¹. De Raad acht dit niet realistisch.

Grafiek 1: Geschat schuldverloop bij behalen 70%-norm in 2031³²

²⁸ Programa di gobernacion 2021-2025, 'Aruba mester di nos tur', p. 9.

²⁹ Voor 2019 is het BBP-cijfer afkomstig uit de Economic Outlook 2021-2023 van DEZHI (oktober 2021), de overige cijfers voor 2019 zijn afkomstig uit de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2019. De cijfers voor 2022-2026 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

³⁰ Aangezien het IMF nog geen prognoses heeft voor na 2026, wordt voor na 2026 uitgegaan van een jaarlijkse groei van het BBP van 1,0%.

³¹ Zie grafiek 1.

³² Voor 2019 en 2020 is het BBP-cijfer afkomstig uit de Economic Outlook 2021-2023 van DEZHI (oktober 2021). De overheidsschuld voor 2019 en 2020 is ontleend aan de *Annual Statistical Digest 2020 (CBA)* d.d. 11 juni 2021. De cijfers voor 2021-2026 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

3.9 De Raad adviseert de regering, op basis van de gepresenteerde cijfers uit het *Meerjarig kader 2021-2026*, haar uitgaven en uitgavenontwikkeling aan een kritische blik te onderwerpen en deze zodanig naar beneden bij te stellen, teneinde de juiste koers te zetten richting een structurele daling van de overheidsschuld, niet alleen voor wat betreft de regeerperiode van het huidige kabinet, maar ook een integraal hervormingsplan voor de lange termijn.

Financiële hervormingen

3.10 Uit het *Meerjarig kader 2021-2026* blijkt dat in 2023 een BTW geïntroduceerd wordt. Deze ingrijpende belastinghervorming heeft een aanzienlijke en gedegen voorbereiding nodig waarvoor reeds in 2022 de nodige acties ondernomen dienen te worden. De toelichting vermeldt echter niets over het invoeringsproces van de BTW en of met de kosten van deze invoering in de begroting van 2022 reeds rekening is gehouden en welke bestaande belastingen hierin zullen opgaan.

3.11 Zo blijkt bijvoorbeeld uit het meerjarig kader 2021-2026 niet welke gevolgen de invoering van de BTW heeft voor de Bestemmingsheffing AZV (BAZV), in 2019 goed voor een opbrengst van Afl. 262 miljoen, en de financiering van de AZV. Indien de BAZV in het tarief van de BTW wordt verwerkt, blijft de vraag op welke wijze de financiering van de AZV in de toekomst plaats zal vinden. Geadviseerd wordt in de toelichting in te gaan op het invoeringsproces van de BTW en de daarmee gepaard gaande kosten voor 2022 alsmede de gevolgen voor de BAZV en de financiering van de AZV.

Afstemming tussen ministeries

3.12 Daar in de huidige situatie het dermate van belang is dat de beschikbare middelen doelmatig worden ingezet, is een kritische blik op de uitgaven prangend. Wat betreft deze doelmatigheid voorziet de Raad knelpunten op een aantal beleidsterreinen. Uit de toelichting blijkt namelijk dat meerdere beleidsterreinen elkaar overlappen, hetgeen een zorgvuldige afstemming tussen verschillende ministeries op deze beleidsterreinen noodzakelijk maakt. De Raad wijst in dit kader tevens op zijn advies op de ontwerp-LIM 2022 waarin hij onder meer vragen heeft geuit over de verdeling van beleidsterreinen tussen ministeries en de samenhang binnen ministeries.³³ Zonder een gedegen afstemming ontstaat het gevaar dat middelen onnodig of niet doelmatig worden ingezet. De Raad voorziet knelpunten onder meer op het gebied van:

- ouderenzaken/ouderenzorg en medicinale cannabis; afstemming dient plaats te vinden tussen het ministerie van Volksgezondheid en Toerisme en andere

---

³³ Zie onderdeel 4.5 van het advies van de Raad op de ontwerp-landsverordening instelling ministeries 2022, d.d. 24 november 2021, kenmerk RvA 115-21.

ministeries die belast zijn met de beleidsgebieden ouderenzorg en medicinale cannabis;³⁴

- integriteit, dat zowel door het ministerie van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke Ordening als door het ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken als beleidsprioriteit wordt genoemd;³⁵
- geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg, waarbij het ministerie van Volksgezondheid en Toerisme de nodige ondersteuning zal bieden aan het ministerie van Justitie en Sociale Zaken³⁶;
- het hervormen van het vergunningenproces tot een soort 'one stop-shop', dat bij meerdere ministeries wordt genoemd.³⁷

3.13 Een ander voorbeeld van overlappende beleidsterreinen en beleidsprioriteiten zijn de plannen bij het ministerie van Arbeid, Integratie en Energie voor het importeren van aardgas en het aanleggen van een gasdistributie-infrastructuur op Aruba. Hierbij wordt de fossiele brandstof aardgas als transitiebrandstof beschouwd ter vervanging van een andere, meer vervuilende, fossiele brandstof (zware stookolie). Gezien het feit, dat door deze niet-duurzame vervanging een deel van de duurzaamheidsdoelen wordt behaald, ontstaat het gevaar dat de noodzaak tot (duurzame) hervormingen naar de achtergrond verdwijnt, hetgeen een remmende uitwerking zal hebben op duurzame ontwikkeling op de langere termijn en projecten tot het bevorderen van schone energie, zoals genoemd als beleidsprioriteit bij het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling.³⁸

3.14 De Raad adviseert dan ook om de noodzakelijke afstemming tussen de verschillende beleidsterreinen ressorterende onder verschillende ministeries zodanig vorm te geven dat de schaarse middelen op de meest efficiënte manier worden ingezet teneinde recht te doen aan de beleidsdoelstellingen zoals geformuleerd in het regeringsprogramma. Deze dienen hun weerslag te krijgen in de memorie van toelichting bij het onderhavige ontwerp.

---

³⁴ MvT, p. 24.

³⁵ Zie onderdeel 4.6 van het advies van de Raad op de ontwerp-landsverordening instelling ministeries 2022, d.d. 24 november 2021, kenmerk RvA 115-21.

³⁶ MvT, p. 24.

³⁷ Het betreft hier het ministerie van Volksgezondheid en Toerisme (p. 28) en het ministerie van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling (p. 43).

³⁸ MvT, p. 43.

Risico's

3.15 Zolang de COVID-19-pandemie niet voorbij is, heeft de (wereldwijde) economie te maken met een onzekere toekomst, die verschillende risico's voor het begrotingsbeleid van Aruba met zich meebrengt. Daarnaast dient rekening gehouden te worden met reeds bestaande of voortdurende risico's.

Tabel 2: Risico's en bijbehorende potentiële effecten voor de ontwerp-Landsbegroting 2022

Risico's	Potentiële effecten
(Her)financieringsrisico's	De hoge schuld van Aruba heeft tot gevolg dat er risico's bestaan omtrent de herfinanciering van een deel van de schuld. Door deze hoge schuld en de tijdrovende onderhandelingen met Nederland, onder andere over de herfinanciering van bestaande leningen, bestaat het risico dat de kredietwaardigheid van het Land lager wordt ingeschat. Tevens heeft de omikronvariant van COVID-19 geleid tot extra bezorgdheid over de druk van de aanbodzijde van de economie op de inflatie. Deze inflatieontwikkelingen en de mogelijke maatregelen door de centrale banken (i.c. Fed in de Verenigde Staten) kunnen ook gevolgen hebben voor de renteontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Deze veranderingen hebben de vooruitzichten voor opkomende markten inclusief Aruba onzekerder gemaakt. ³⁹
Gezondheidsrisico's	Het ontstaan van nieuwe varianten van COVID-19 blijft een gevaar voor de volksgezondheid, evenals de vraag of de huidige vaccins (voldoende) bescherming bieden tegen nieuwe varianten. Dit alles kan leiden tot hoge zorgkosten en een (te) hoge druk op de zorg en het zorgpersoneel. Ook zouden COVID-19 ontwikkelingen aanleiding kunnen geven tot nieuwe maatregelen ter beteugeling van de pandemie, maar die schadelijk zijn voor de (herstellende) economie. Daarnaast dient rekening gehouden te worden met aanpassingen in de zorg aangezien COVID-19 steeds meer een endemisch in plaats van een epidemisch karakter lijkt te hebben.
Economische risico's	De opkomst van nieuwe varianten van COVID-19 en de onzekerheden over de ontwikkeling van de (wereldwijde) inflatie, kunnen leiden tot een lagere economische groei dan verwacht voor het jaar 2022. Een belangrijk gevolg hiervan kan zijn dat de belasting en premie-inkomsten lager zullen uitvallen dan verwacht. Zeker als een van de meest toerismeafhankelijke economieën ter wereld, waarbij het toerisme direct en indirect een geschatte bijdrage aan het BBP en de werkgelegenheid van ongeveer 90 procent levert, behoort Aruba tot de meest getroffen economieën door de stilstand van het reizen en de ineenstorting van gerelateerde economische activiteiten als gevolg van de pandemie. ⁴⁰
Operationele risico's	Een verslechterende financiële toestand van de bedrijven waarin het Land een deelneming heeft, kan gevolgen hebben voor de financiën van het Land. De overheids-NV's Arubus NV en Post Aruba NV, alsook Serlimar, hebben de afgelopen jaren substantiële bijdragen van het Land ontvangen. Voor 2022 zijn voor Arubus NV en Serlimar wederom aanzienlijke bijdragen begroot.

³⁹ <https://blogs.imf.org/2022/01/10/emerging-economies-must-prepare-for-fed-policy-tightening>.

⁴⁰ IMF Article IV Consultation Discussions, March 31, 2021.

	Met betrekking tot verschillende onderdelen van het huidige overheidsapparaat kan de vraag worden gesteld of de door deze onderdelen uitgevoerde taken tot de kerntaken van de overheid dienen te behoren, of deze een toegevoegde waarde hebben en onder de huidige omstandigheden dienen te worden gehandhaafd.
Demografische risico's	De sociale zekerheidsfondsen zijn niet geheel toekomstbestendig. Door demografische ontwikkelingen in de omvang en de samenstelling van de bevolking (zoals een toenemende vergrijzing, een daling van de beroepsgeschikte bevolking, een afnemend aandeel jongeren in de totale bevolking en toenemende immigratie) ⁴¹ als ook de volksgezondheidsproblematiek in Aruba, zoals een toename van chronische ziekten ⁴² , komen deze fondsen steeds meer onder druk te staan. Hierdoor worden zowel de noodzaak tot bezuinigingen in de zorg als ook maatregelen om het AOV/AWW-fonds duurzaam te houden, steeds groter en acuter.

4. Totaalbeeld van de ramingen 2022 van het Land en de collectieve sector

4.1 Door het ingezette economisch herstel vertoonde de Landsbegroting 2021 uiteindelijk een financieringstekort van Afl. 585,8 miljoen.⁴³ Ten aanzien van de ramingen voor 2022 zijn de volgende verschillen geconstateerd:

Tabel 3: Overzicht mutaties Landsbegroting 2022 ten opzichte van Landsbegroting 2021

	Δ 2022 - 2021	Bedrag (in Afl. milj.)
Financieringssaldo Landsbegroting 2021		(585,8)
<i>Mutaties middelen</i>	▲	122,2
<i>Mutaties kosten</i>	▼	(188,7)
<i>Mutaties financieringsmiddelen</i>	▲	0,1
<i>Mutaties kapitaaluitgaven</i>	▲	16,5
Financieringssaldo Landsbegroting 2022		(291,3)

In de onderstaande tabel 4 worden de verschillen nader gespecificeerd:

⁴¹ CBA, Governing form the Future - Leading with Impact, December 2021, p. 21-22.

⁴² MvT, p. 30.

⁴³ De Raad is hierbij uitgegaan van de Landsbegroting, zoals deze op 15 december 2021 door de Staten is goedgekeurd en uiteindelijk op 13 januari 2022 werd afgekondigd (Landsverordening van 20 december 2021 tot wijziging van de Landsverordening van 30 juli 2021 (AB 2021 no. 125) tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94), AB 2022 no. 6). Het ontwerp is gebaseerd op de ontwerp-begrotingswijziging 2021.

Tabel 4: Vergelijkend overzicht Landsbegroting 2022⁴⁴

<i>(Bedragen in Afl. milj.)</i>	Realisatie 2020 <i>(voorlopige cijfers)⁴⁵</i>		Begroting 2021		Ontwerpbegroting 2022	
Totale ontvangsten	1.109,6		1.152,7		1.274,9	
Directe belastingen	485,2		416,7		481,4	
Indirecte belastingen	408,2		508,9		551,1	
Overige ontvangsten	177,9		187,0		202,2	
Totaal middelen	1.071,2		1.112,6		1.234,7	
Verkoop onr. goederen en grond	-		-			
Lokale kredietaflossing	4,4		6,1		6,1	
Vrijgekomen afschrijvingen	33,9		33,9		34,1	
Totaal financieringsmiddelen	38,3		40,1		40,2	
Totale bestedingen	1.873,1		1.738,4		1.566,2	
Personeelslasten ⁴⁶	427,7		430,1		437,6	
Goederen & diensten	182,4		199,9		226,1	
Rente	234,4		257,7		265,6	
Subsidies	191,9		202,0		212,1	
Overdrachten	494,4		353,8		165,5	
Bijdragen & afschrijvingen	290,1		242,9		190,8	
Totaal kosten	1.821,0		1.686,4		1.497,7	
Investerings	28,7		20,7		37,1	
Lokale vermogenoverdrachten	4,3		5,4		5,4	
Lokale kredietverlening	19,1		26,0		26,0	
Totaal kapitaaluitgaven	52,1		52,0		68,5	
BBP⁴⁷	4.609,0		5.234,0		5.650,0	
	Bedrag	% BBP	Bedrag	% BBP	Bedrag	% BBP
Financieringssaldo	(763,5)	(16,6%)	(585,8)	(11,2%)	(291,3)	(5,2%)
Primair saldo⁴⁸	(529,1)	(11,5%)	(328,0)	(6,3%)	(25,7)	(0,5%)
Overheidsschuld⁴⁹	5.054,5	109,7%	5.640,3	107,8%	5.931,6	105,0%
Aflossingen	295,9		260,8		1.359,7	

4.2 Ontvangsten

De totale geraamde ontvangsten voor 2022 zijn, in vergelijking met de Landsbegroting 2021, Afl. 122,3 miljoen hoger, voornamelijk veroorzaakt door een

⁴⁴ In deze tabel staan afgeronde bedragen, waardoor afrondingsverschillen kunnen ontstaan in de tabel.

⁴⁵ Op basis van de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2020 (d.d.17 februari 2021).

⁴⁶ Bij de personeelslasten zijn niet meegenomen: de Hoge Colleges van Staat, de DOW en de gesubsidieerde instellingen.

⁴⁷ Voor 2020 is het BBP-cijfer afkomstig uit de Economic Outlook 2021-2023 van de DEZHI en de cijfers voor 2021 en 2022 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

⁴⁸ Het primaire saldo wordt gedefinieerd als het saldo van de ontvangsten minus de bestedingen, uitgezonderd de rentelasten.

⁴⁹ De overheidsschuld van 2020 is bepaald aan de hand van het financieringssaldo in 2021 en de overheidsschuld van 2021.

toename in de directe belastingontvangsten (+ Afl. 64,8 miljoen) en de indirecte belastingontvangsten (+ Afl. 42,2 miljoen). Op de bedragen van de ontvangsten, al dan niet gespecificeerd, wordt in de toelichting onvoldoende ingegaan. Het is de Raad zodoende niet duidelijk wat de motivering achter deze bedragen is en de Raad maakt dientengevolge een aantal opmerkingen en adviseert om de betreffende ontvangsten alsnog toe te lichten.

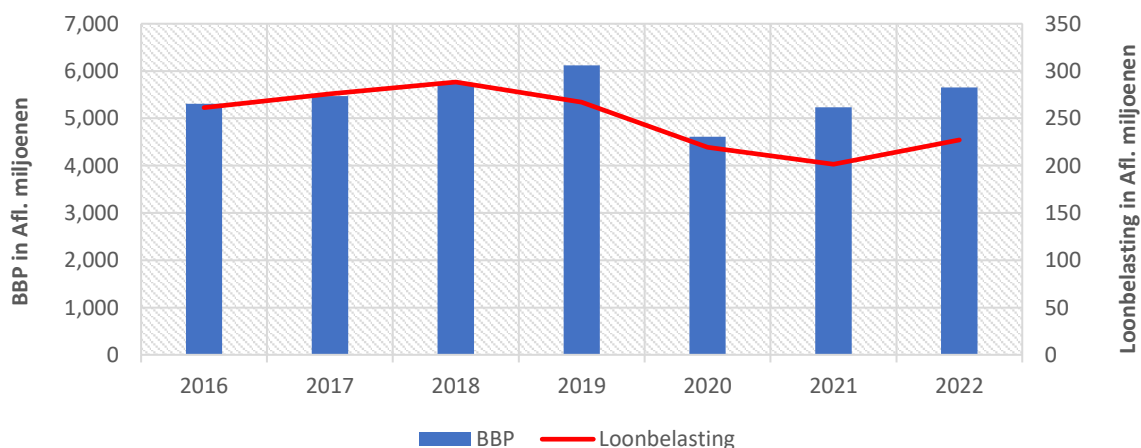
4.2.1 Loonbelasting

Ten opzichte van 2021 ligt de ontwikkeling van de loonbelasting in 2022 in lijn met de toename van het BBP. Echter, uit zowel tabel 5 als uit grafiek 2 blijkt dat, ondanks de aanzienlijke stijging van het BBP in de jaren 2021 en 2022, de ontwikkeling van de loonbelasting in verhouding tot het BBP vanaf 2021 achterblijft.⁵⁰ Aangezien de ontvangsten uit de loonbelasting in een jaar gerelateerd zijn aan het BBP in dat betreffende jaar, zou op basis van grafiek 2 een hoger bedrag aan loonbelasting verwacht mogen worden voor 2022. De Raad adviseert om voor het jaar 2022 alsnog in te gaan op de hoogte van de loonbelasting in relatie tot het BBP van 2022.

Tabel 5: Ontwikkeling loonbelasting en BBP 2016-2022

(Bedragen in Afl. milj.)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Loonbelasting ⁵¹	261,3	276,0	288,4	267,1	219,4	201,5	227,3
BBP ⁵²	5.309	5.471	5.734	6.117	4.609	5.234	5.650

Grafiek 2: Ontwikkeling loonbelasting en BBP 2016-2022

⁵⁰ De betreffende ontwikkeling kan slechts in beperkte mate verklaard worden door de toegepaste salariskorting (van 12,6% in 2020 en 2021, en 6,3% in 2022) op het (semi-)overheidspersoneel en de aanpassing in 2021 van de inkomsten-loonbelastingtabel met 2%-punt bij de eerste twee schijven.

⁵¹ De cijfers van 2016-2020 zijn afkomstig uit de respectievelijke Uitvoeringsrapportages 4^e kwartaal van het Land. De cijfers van 2021 en 2022 zijn afkomstig uit bijlage III, MvT, p. 61.

⁵² De cijfers van 2016-2018 zijn afkomstig uit de Annual Statistical Digest 2019 (CBA) d.d. 8 juli 2020. Voor 2019 en 2020 zijn de BBP-cijfer afkomstig uit de Economic Outlook 2021-2023 van de DEZHI en de cijfers voor 2021 en 2022 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

4.2.2 Grondbelasting

De grondbelasting neemt ten opzichte van de Landsbegroting 2021 toe met Afl. 15 miljoen, wat een toename inhoudt van bijna 40%. Het geraamde bedrag van Afl. 55 miljoen aan grondbelasting is tevens hoger dan in de afgelopen zes jaar.⁵³ Geadviseerd wordt om in de toelichting in te gaan op de reden voor deze aanzienlijke stijging van het bedrag van de grondbelasting.

4.2.3 Vergunningen en milieubelasting hotels

De indirecte belastingen herstellen zich over het algemeen goed en volgen het verwachte patroon conform de ontwikkeling van het BBP. De posten ‘vergunningen’ en ‘milieubelasting hotels’ volgen dit patroon niet. Hoewel deze belastingen ten opzichte van 2021 een toename laten zien, zitten deze bedragen nog op ongeveer de helft van de bedragen in de jaren pre-COVID (zie tabel 6). De Raad adviseert om de bedragen van de ‘vergunningen’ en ‘milieubelasting hotels’ toe te lichten.

Tabel 6: Ontwikkeling bedragen vergunningen en milieubelasting hotels 2016-2022

<i>(Bedragen in Afl. milj.)</i>	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vergunningen ⁵⁴	24,0	24,0	25,0	25,0	11,2	12,7	13,6
Milieubelasting hotels ⁵⁵	12,0	12,7	13,2	13,8	5,3	6,1	6,5
BBP ⁵⁶	5.309	5.471	5.734	6.117	4.609	5.234	5.650

4.2.4 Niet-belastingontvangsten

Ondanks dat de winstuitkering van de ATA in 2022 Afl. 24 miljoen meer bedraagt dan in 2021, nemen de niet-belastingontvangsten ‘slechts’ toe met Afl. 12 miljoen. De toelichting biedt onvoldoende inzicht in de mitigerende effecten in de niet-belastingontvangsten. De Raad adviseert om de verandering van de niet-belastingontvangsten nader toe te lichten.

4.3 Bestedingen

In vergelijking met de Landsbegroting 2021 laten de geraamde bestedingen voor 2022 een daling zien van Afl. 172,2 miljoen, voornamelijk veroorzaakt door het niet opvoeren van ramingen ten behoeve van steun- en noodmaatregelen (Afl. 240 miljoen) en het niet begroten van een wettelijk verplichte Landsbijdrage ter aanzuivering van

⁵³ Voor de jaren 2016 tot en met 2021 zijn de bedragen voor de grondbelasting onderscheidenlijk Afl. 43 miljoen, Afl. 49 miljoen, Afl. 39 miljoen, Afl. 38 miljoen en Afl. 40 miljoen. De bedragen voor de jaren 2016 tot en met 2020 zijn ontleend aan de uitvoeringsrapportages 4^e kwartaal van het betreffende jaar, het bedrag voor 2021 is afkomstig uit de Landsbegroting 2021.

⁵⁴ Idem noot 51.

⁵⁵ Idem noot 51.

⁵⁶ Idem noot 52.

tekorten bij de AZV. Voor 2022 wordt door de AZV een tekort voorzien van Afl. 35,3 miljoen.

4.3.1 Algemeen

Om een beeld te krijgen van de kostenontwikkeling over de afgelopen jaren, zijn in tabel 7 de kosten voor de jaren 2015 tot en met 2022 uiteengezet. Aangezien de bedragen van de verleende steun- en noodmaatregelen in 2020 (Afl. 458 miljoen)⁵⁷ en 2021 (Afl. 240 miljoen)⁵⁸ als gevolg van de COVID-19-pandemie voor deze vergelijking een vertekend beeld geven, zijn deze bedragen niet meegenomen. Uit onderstaande tabel valt op dat behalve de personeelslasten, alle overige kostenposten hoger zijn dan in de pre-COVID jaren.

Tabel 7: Ontwikkeling kosten 2015-2022⁵⁹

<i>(Bedragen in Afl. milj.)</i>	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Personeelslasten	466,9	463,9	474,1	476,4	475,1	427,7	430,1	437,6
Goederen & diensten	181,9	158,1	165,4	189,5	176,6	182,4	199,9	226,1
Rente	206,5	218,8	220,7	221,2	229,5	234,4	257,7	265,6
Subsidie	198,6	199,6	200,7	210,9	212,9	191,9	202,0	212,1
Overdrachten, bijdragen, afschrijvingen	311,4	302,2	293,3	349,3	328,1	326,3	356,7	356,3
Totale kosten	1.365,3	1.342,5	1.354,3	1.447,4	1.422,3	1.362,8	1.446,4	1.497,7

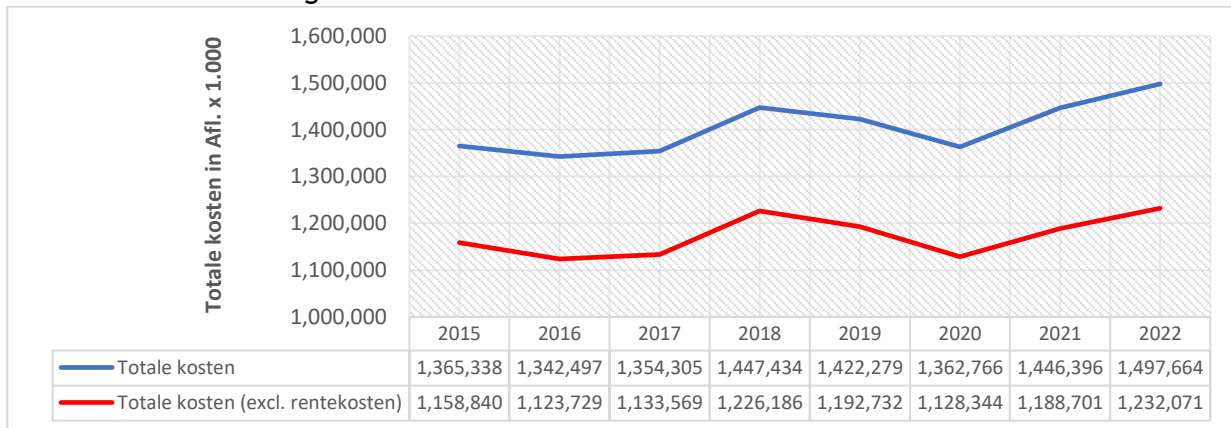
Tevens kan op grond van bovenstaande tabel en grafiek 3 geconcludeerd worden dat de ontwikkeling van de rentekosten niet bepalend is voor het patroon in de totale kosten en dat de totale kosten (ook zonder de rentelasten) in 2022 hoger zijn dan alle voorgaande jaren. Gezien de huidige stand van de overheidsfinanciën en het gegeven dat de rentelasten inmiddels bijna 18% van de totale kosten bedragen, acht de Raad de ontwikkeling van de kosten zorgelijk. De Raad is van mening dat over de gehele linie van uitgaven een efficiëntieslag dient te worden gemaakt teneinde de kostenontwikkeling te beheersen.

⁵⁷ Dit bedrag is ontleend aan de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2020, p. 37.

⁵⁸ MvT, p. 8.

⁵⁹ Voor 2020 en 2021 is dit exclusief de verleende steunbedragen. De cijfers van 2015-2018 zijn afkomstig uit bijlage 3 van de jaarrekening 2018 van het Land, de bedragen voor 2019 en 2020 zijn afkomstig uit de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2020 en de cijfers 2021 en 2022 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

Grafiek 3: Ontwikkeling totale kosten 2015-2022⁶⁰

In het hiernavolgende zal op enkele afzonderlijke kostenposten nader worden ingegaan.

4.3.2 Personeelslasten

Ten opzichte van de Landsbegroting 2021 vertonen de personeelslasten een stijging van Afl. 7,5 miljoen, welke verklaard wordt door het gedeeltelijk terugdraaien van de solidariteitskorting.⁶¹ Opgetekend dient te worden dat met Nederland is afgesproken dat het Land nastreeft om projecten opgenomen in onderdeel B van het landspakket in te zetten ter structurele verlaging van de personeelslasten tot een draagbaar en acceptabel niveau.⁶² Ook in het regeringsprogramma wordt als actiepunt bij het financieel beleid de structurele verlaging van personeelslasten genoemd.⁶³ Geconstateerd wordt echter dat deze verlaging voor het jaar 2022 niet gerealiseerd lijkt te worden.

Gesteld wordt dat de halvering van de solidariteitskorting tot een toename van de bestedingen leidt van Afl. 17,6 miljoen⁶⁴, namelijk Afl. 7,5 miljoen bij de personeelslasten en Afl. 10,1 miljoen bij de subsidies.⁶⁵ Deze bedragen stroken niet met eerdergenoemde bedragen betreffende de solidariteitskorting.⁶⁶ Tevens is onduidelijk of de halvering van de solidariteitskorting voor het gehele dienstjaar 2022 geldt of voor slechts een deel van het jaar. De Raad adviseert om de toelichting uit te breiden met een cijfermatige

⁶⁰ Idem noot 59.

⁶¹ MvT, p.8.

⁶² MvT, p. 7.

⁶³ Programa di gobernacion 2021-2025, 'Aruba mester di nos tur', p. 9.

⁶⁴ MvT, p. 10.

⁶⁵ MvT, p. 8.

⁶⁶ Zie MvT behorende bij de Landsverordening tijdelijke versobering bezoldigingen en voorzieningen overheid (AB 2020 no. 108), p. 2-3; zie MvT behorende bij de suppletoire begroting 2020 (AB 2020 no. 170), p. 7; en zie MvT behorende bij de Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94) (AB 2021 no. 125), p. 7.

onderbouwing van specifiek het effect van de halvering van de solidariteitskorting op zowel de personeelslasten als op de subsidies.

Gezien de tijdelijke aard van de solidariteitskorting vraagt de Raad zich af op welke wijze de regering voornemens is de tijdelijke verlaging van de salarissen van het (semi-) overheids personeel om te zetten in een structurele verlaging van de personeelslasten. De toelichting geeft geen blijk van concrete oplossingen. Hoewel het gestelde doel van een personeelslastennorm van 10% van het BBP in 2027 haalbaar wordt geacht, benadrukt de Raad nogmaals⁶⁷ dat gezien het verloop van de overheidsfinanciën en de houdbaarheid daarvan, verlaging van de (personeels)lasten noodzakelijk is. Hierbij is de Raad van mening dat voor de personeelslasten niet het maximaal toegestane bedrag (10% van het BBP) als uitgangspunt genomen zou moeten worden, maar maximaal het bedrag dat nodig is ter uitvoering van de kerntaken van de overheid.⁶⁸ De Raad adviseert hier in de toelichting op in te gaan.

Het is eveneens onduidelijk of en in hoeverre de personeelslasten van het Interim Begrotingsfonds Sociaal Crisisplan (IBSCP) meegerekend zijn. Hoewel de toelichting hier niets over vermeldt, wordt het Sociaal Crisisplan in het regeringsprogramma wel expliciet genoemd.⁶⁹ De Raad adviseert om de toelichting aan te vullen met de stand van zaken van het IBSCP en aan te geven of en in welke vorm dit fonds de komende jaren blijft bestaan en welke gevolgen dit heeft voor de personeelslasten van het Land.

Verder stelt de toelichting dat voor het dienstjaar 2022, conform aanbeveling van het CAft, geen nieuwe vacatureruimte wordt begroot.⁷⁰ Dit blijkt ook uit bijlage X behorende bij het ontwerp. Van de nieuwe overheidsonderdelen (zie onderdeel 3.5 van onderhavig advies) wordt in de toelichting echter niet aangegeven op welke wijze deze bemand gaan worden. Aangezien deze overheidsonderdelen niet voorkomen in bijlage II *'Detailtoelichting per dienst op kosten- en middelensoort'* en bijlage X *'Personeelsbezetting'*, vraagt de Raad zich af hoe invulling gegeven gaat worden aan de arbeidsplaatsen bij deze nieuwe overheidsonderdelen en of deze personeelslasten meegenomen zijn in het begrote bedrag aan personeelslasten voor het dienstjaar 2022. Geadviseerd wordt om de toelichting alsnog met deze informatie aan te vullen.

---

⁶⁷ Zie onderdeel 3.9 en onderdeel 4.3.1 van onderhavig advies.

⁶⁸ De Raad heeft reeds eerder geadviseerd om een kerntakenanalyse uit te voeren. Zie zijn advies op de ontwerp-Landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2018, d.d. 29 maart 2018, kenmerk RvA 41-18, p. 14.

⁶⁹ Programa di gobernacion 2021-2025, *'Aruba mester di nos tur'*, p. 15.

⁷⁰ MvT, p. 2.

4.3.3 Goederen en diensten

De cijfers in onderstaande tabel 8 laten een aanzienlijke stijging zien van de post goederen en diensten, niet alleen in vergelijking met de begroting van vorig jaar, maar ook in vergelijking met alle voorgaande jaren.

Tabel 8: Ontwikkeling kosten goederen en diensten 2015-2022⁷¹

(Bedragen in Afl. milj.)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Goederen & diensten	181,9	158,1	165,4	189,5	176,6	182,4	199,9	226,1

Een nadere kostenanalyse per ministerie is niet mogelijk, aangezien de ministeries voor het dienstjaar 2022 anders zijn ingedeeld dan in voorgaande jaren. Gezien de huidige stand van de overheidsfinanciën, acht de Raad de toename van de post goederen en diensten ten opzichte van de voorgaande jaren zorgelijk. De Raad adviseert dan ook met klem om deze post naar beneden bij te stellen en in lijn te brengen met de pre-COVID jaren.⁷²

4.3.4 Collectieve sector

Bijdrage AZV

Hoewel het tekort van de AZV voor 2022 wordt geraamd op Afl. 35,3 miljoen, zal ter stimulering van de financiële zelfredzaamheid van de AZV geen Landsbijdrage begroot worden.⁷³ Dit is opmerkelijk, gezien de wettelijke verplichting van het Land om het tekort bij de AZV aan te zuiveren door middel van een Landsbijdrage. De Raad adviseert daarom het bedrag van Afl. 35,3 miljoen alsnog in de begroting te verwerken.

Verder is de Raad van mening dat de verantwoordelijkheid voor het nemen van maatregelen ter reducering van de zorgkosten niet uitsluitend bij de AZV ligt, maar ook bij de regering. Het gaat hier niet alleen om te nemen maatregelen door de regering zelf, maar ook om de wettelijke instrumenten die de regering de AZV biedt om het gestelde financiële doel te behalen.⁷⁴ De Raad vraagt zich daarbij af wat de status is van het zorgplan '*Cuido di nos cuido*'. Bij het opstellen van dit zorgplan was de gehele zorgsector betrokken en in het uiteindelijke adviesrapport⁷⁵ van de verantwoordelijke, door de

⁷¹ De cijfers van 2015-2018 zijn afkomstig uit bijlage 3 van de jaarrekening 2018 van het Land, de bedragen voor 2019 en 2020 zijn afkomstig uit de Uitvoeringsrapportage 4^e kwartaal 2020 en de cijfers 2021 en 2022 zijn afkomstig uit tabel 2: Meerjarig kader 2021-2026, MvT, p. 8.

⁷² In dit kader wordt ook verwezen naar het advies van het CAft bij de ontwerp-Landsbegroting 2022.

⁷³ MvT, p. 2.

⁷⁴ Zie bijvoorbeeld 'Uitvoeringsorgaan AZV Begroting 2022 (concept)' d.d. 10 september 2021, p. 19. In het kader van het 5-Wave model heeft de AZV voor maatregelen behorende tot '*Wave 3: Beperken aanspraken binnen Lv AZV*' de medewerking van de regering nodig.

⁷⁵ Adviesrapport '*Cuido di nos cuido*', Adviezen Zorgsector van Aruba, Nationale commissie Zorgvormingen, Mei 2021.

regering ingestelde, commissie⁷⁶ werden voorstellen tot hervormingen in de zorg gedaan, die vooral op de lange termijn tot aanzienlijke besparingen op de zorgkosten leiden. Bovendien dient aangegeven te worden op welke wijze rekening is gehouden met de met Nederland gemaakte afspraken met betrekking tot bezuinigingen op de zorgkosten.⁷⁷ Recentelijk heeft de AZV ter zake concrete voorstellen gedaan en is het nu van groot belang dat de regering daar actie op onderneemt.

Naast de noodzakelijke bezuinigingen in de zorg, dient verder rekening gehouden te worden met het veranderende karakter van COVID-19. Het lijkt er steeds meer op dat COVID-19 endemisch zal zijn in plaats van epidemisch. Dit heeft gevolgen voor de inrichting van de zorg (op korte en lange termijn). De Raad vraagt zich af of de regering reeds inspeelt op het veranderende karakter van COVID-19 en of de (financiële) gevolgen al in kaart worden gebracht. De Raad adviseert hier in de toelichting aandacht aan te schenken.

Aangezien de regering gezondheid als duurzaamheidsindicator heeft aangewezen, is de Raad van mening dat de regering een grotere verantwoordelijkheid dient te nemen om met (onderdelen uit) het zorgplan aan de slag te gaan of met alternatieve bezuinigingsmaatregelen te komen om zodoende een bijdrage te leveren aan de reductie van de Landsbijdrage en de houdbaarheid van het zorgstelsel. Hierbij wordt nogmaals benadrukt dat als gevolg van onder andere een toenemende vergrijzing de druk op de zorg in de komende jaren alleen maar zal toenemen.⁷⁸

Overige entiteiten

Een toelichting op de begrotingssaldo's van de overige entiteiten die tot de collectieve sector behoren, ontbreekt. Het totale financieringstekort van de gehele collectieve sector wordt geraamd op Afl. 314,9 miljoen.⁷⁹ Er wordt echter niet ingegaan op de eventuele gevolgen die de financiële situatie van deze entiteiten voor het Land kunnen hebben. Zo wordt bijvoorbeeld niet toegelicht of en in hoeverre het Land eventuele tekorten dient aan te zuiveren.

Het resultaat van de ATA vertoont ten opzichte van 2021 een daling van Afl. 24 miljoen. Op basis van de meest recente prognose van de ATA⁸⁰ wordt voor 2022 niet een resultaat van Afl. 6,5 miljoen verwacht, maar een resultaat van Afl. 15,2 miljoen. Geadviseerd wordt om het bedrag van de ATA aan te passen.

---

⁷⁶ https://secure.overheid.aw/actueel/nieuws_46856/item/de-regering-van-aruba-heeft-een-nationale-en-multidisciplinaire-commissie-ingesteld-om-de-hervorming-van-de-gezondheidszorg-te-herzien_55753.html

⁷⁷ Zie ook 'Uitvoeringsorgaan AZV Begroting 2022 (concept)' d.d. 10 september 2021, p. 29.

⁷⁸ Zie onderdeel 3.15 van onderhavig advies.

⁷⁹ MvT, p. 8.

⁸⁰ ATA, Corporate Plan & Budget 2022, p. 50.

Tevens blijft de financiële situatie van Serlimar onderbelicht. Uit het in de toelichting opgenomen overzicht maakt de Raad op dat Serlimar vanaf 2022 kennelijk geen tekorten zal kennen.⁸¹ Aangezien Serlimar ten eerste de nodige bijstand dient te krijgen om de surseance van betaling eventueel te kunnen verlengen en de rentabiliteit van de organisatie te verhogen⁸² en ten tweede in de eigen begroting voor 2022 een Landsbijdrage heeft begroot van Afl. 24,2 miljoen⁸³ in plaats van de Afl. 21,6 miljoen die in het ontwerp is opgenomen, vraagt de Raad zich af of dat een realistische voorstelling van zaken is.

De Raad adviseert om, overeenkomstig het bepaalde in artikel 14, vierde lid, van de LATft, alsnog een nadere uiteenzetting van de financiële toestand van de collectieve sector te verstrekken en de eventuele consequenties voor het Land nader toe te lichten.

4.3.5 Overheidsdeelnemingen

Gezien de mogelijke druk op de overheidsfinanciën veroorzaakt door de wettelijke verplichting dan wel de noodzaak om vanuit maatschappelijk of economisch oogpunt financiële ondersteuning te bieden aan in financiële nood verkerende overheidsdeelnemingen, is inzicht in de financiële situatie van deze entiteiten van eminent belang. De Raad adviseert dan ook om in de toelichting een overzicht op te nemen van de financiële situatie van de overheidsdeelnemingen, met onder meer per deelneming de vermogenspositie, het (verwachte) resultaat en de dividenduitkeringen aan het Land. Zodoende wordt niet alleen inzicht gegeven in de financiële situatie van de overheidsdeelnemingen, maar komt er ook eenduidigheid in de informatieverstrekking over deze deelnemingen.

Zo rijst bijvoorbeeld de vraag welke financiële en economische gevolgen, direct of indirect, de voorgenomen plannen om over te gaan op LNG als transitiebrandstof in 2022 hebben voor het Land. De toelichting gaat niet in op de financiële consequenties voor Utilities Aruba NV en haar dochteronderneming WEB NV enerzijds en het Land anderzijds in het kader van de benodigde investeringen ten behoeve van het aanleggen van een gasinfrastructuur en de daaruit voortvloeiende kosten. Tevens is onduidelijk of er voor het Land bij deze transitie nog andere financiële of economische gevolgen, zowel aan de lastenkant als aan de batenkant, zijn. Te denken valt hierbij onder meer aan een effect op de energieprijzen en de economische gevolgen daarvan.

Ten slotte wijst de Raad wederom⁸⁴, vooruitlopend op de in het Landspakket opgenomen integrale doorlichting van de (semi-)overheidsbedrijven, op het formuleren

---

⁸¹ Zie tabel 3: meerjarige ontwikkeling Collectieve Sector Aruba, MvT, p. 8.

⁸² MvT, p. 38.

⁸³ Serlimar, Begroting 2022 d.d. 31 augustus 2021, p. 1.

⁸⁴ Zie het advies van de Raad op de ontwerp-landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2021 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no. 94), d.d. 3 maart 2021, kenmerk RvA 12-21.

van een algemeen deelnemingenbeleid. De Raad verwijst daarbij naar de bijlage bij het advies op de ontwerp-Landsbegroting 2020, waarin een ‘quick review’ werd gegeven met betrekking tot de stand van zaken van de deelnemingen van het Land.⁸⁵ De daarin opgenomen aanbevelingen zijn nog onverkort van kracht.

4.3.6 Kapitaaluitgaven

In het ontwerp is voor het ministerie van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken een bedrag van Afl. 3,8 miljoen begroot aan lokale vermogensoverdrachten. Dit bedrag ontbreekt echter in de toelichting bij dit ministerie, zowel bij onderdeel II ‘Beleidstoelichting per ministerie’⁸⁶ als bij bijlage II ‘Detailtoelichting per dienst op kosten- en middelensoort’⁸⁷. De Raad adviseert om het ontwerp en de toelichting met elkaar in overeenstemming te brengen en toe te lichten waar deze lokale vermogensoverdracht betrekking op heeft.

5. Schuldpositie/Herfinanciering leningen

Als gevolg van de COVID-19-pandemie en de nog niet volledig herstelde economie, zal de schuld van het Land in 2022 toenemen met Afl. 291,3 miljoen tot een bedrag van Afl. 5.932 miljoen. De financieringsbehoefte voor 2022 komt uit op een bedrag van Afl. 1.305 miljoen.

Bij de beleidsvoornemens van het ministerie van Financiën en Cultuur wordt gesteld dat getracht wordt om de rentelasten te bedwingen via *eventuele* herfinancieringsafspraken met Nederland.⁸⁸ Gezien de *eventuele* herfinancieringsafspraken met Nederland, is niet zonder meer duidelijk hoe het financieringstekort, de aflossingen van de ontvangen liquiditeitssteun in 2020 en 2021 en de overige aflossingen zullen worden ge(her)financierd. Bij de prognoses 2023-2026 wordt aan de bestedingenkant echter wel gesteld dat bij de rentelasten alvast de geprojecteerde effecten weerspiegeld worden voor wat betreft lenen via Nederland en de normale kapitaalmarkt.⁸⁹ Op basis van de dalende rentelasten voor de jaren 2023 tot en met 2026 in combinatie met een oplopende overheidsschuld, kan de conclusie getrokken worden dat reeds wordt uitgegaan van overwegende herfinanciering via Nederland. Gezien de tijdrovende onderhandelingen met Nederland over onder andere de herfinanciering van bestaande leningen, lijkt deze premisse echter enigszins voorbarig.

---

⁸⁵ Zie bijlage bij het advies van de Raad op ontwerp landsverordening tot vaststelling van de begrotingen van de ministeries van het Land voor het dienstjaar 2020 en tot wijziging van de Landsverordening instelling ministeries 2018 (AB 2013 no.94), d.d. 21 februari 2020, kenmerk RvA 04-20.

⁸⁶ MvT, p. 39.

⁸⁷ MvT, p. 115.

⁸⁸ MvT, p. 17.

⁸⁹ MvT, p. 8.

Het gestelde dat vooruitlopend op de inwerkingtreding van het voorstel-RAft al rekening wordt gehouden met de nieuwe normen⁹⁰, komt niet overeen met het beeld wat van de herfinanciering gepresenteerd wordt. In het aan de Raad ter advisering aangeboden voorstel-RAft wordt in artikel 16a, vierde lid, bepaald dat Nederland een lopende inschrijving heeft op bepaalde leningen, doch uitsluitend voor zover:

- a. deze leningen worden aangewend om kapitaaluitgaven mee te dekken, en
- b. deze leningen niet op enigerlei wijze, direct of indirect, strekken tot het herfinancieren van leningen die Aruba voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet is aangegaan of de herfinanciering van aflopende geldleningen waarmee de kapitaaluitgaven zijn gedekt, bedoeld onder a.

De financieringsbehoefte voor 2022 van Aruba zou hiermee dus niet onder deze bepalingen vallen. Onzekerheden ten aanzien van de herfinanciering van bestaande leningen kunnen implicaties hebben voor de tot nu toe behouden redelijke *ratings* van Aruba's kredietwaardigheid. Het naar beneden bijstellen van deze *ratings* maakt het aantrekken van financiering niet makkelijker en zal leiden tot hogere rentelasten voor het Land. Tevens kunnen de recente inflatieontwikkelingen en de mogelijke maatregelen door de centrale banken (i.c. Fed in de Verenigde Staten) ook negatieve gevolgen hebben voor de rentelasten voor het Land.

6. Redactioneel

Hoewel de Raad normaliter bij zijn advisering op een ontwerp-Landsbegroting geen voorstellen tot redactionele verbeteringen doet, adviseert hij thans wel in onderdeel II '*Beleidstoelichting per ministerie*' de verwijzing bij verscheidene ministeries naar de LIM 2021 te veranderen naar de LIM 2022.

7. Conclusie en eindadvies

Op basis van de gepresenteerde cijfers, welke onder meer onderhevig zijn aan de onzekerheden in verband met de COVID-19-pandemie, kan geconcludeerd worden dat onvoldoende uitvoering wordt gegeven aan het streven naar duurzame overheidsfinanciën op de lange termijn. Om duurzame overheidsfinanciën te kunnen bereiken zullen thans maatregelen genomen dienen te worden ten behoeve van structurele hervormingen en bezuinigingen, al dan niet vooruitlopend op de afspraken in het landspakket en de daarop gebaseerde uitvoeringsagenda.

De geraamde overheidsschuld blijft de komende jaren toenemen, ondanks dat de overheidsontvangsten zich volledig lijken te herstellen. Dit maakt het noodzakelijk dat maatregelen genomen worden om de overheidsuitgaven en de overheidsschuld te beperken, waardoor tevens de rentelasten, op basis van de dalende overheidsschuld,

---

⁹⁰ MvT, p. 2.

zullen dalen. Deze maatregelen dienen met name plaats te vinden op het gebied van de personeelslasten en de post goederen en diensten. Daarnaast dient er een gedegen afstemming te zijn tussen ministeries op overlappende beleidsterreinen ten behoeve van de doelmatige inzet van middelen. De druk op de overheidsfinanciën zal in de nabije toekomst alleen maar toenemen door stijgende uitkeringslasten van de sociale zekerheidsfondsen en de toenemende kosten in de zorg, waardoor ook hier maatregelen niet op zich kunnen laten wachten.

In de onderstaande tabel zijn volledigheidshalve - in samenvattende vorm - de door de Raad geconstateerde aandachtspunten en de daarbij behorende aanbevelingen opgenomen.

Tabel 9: Aandachtspunten ontwerp-Landsbegroting 2022

Aandachtspunten		Aanbevelingen
1.	Kostenontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Een stringenter beheersing van de kosten is noodzakelijk voor het creëren van gezonde overheidsfinanciën en voor het behalen van de doelstellingen conform de afspraken met Nederland. Hierdoor zal meer dan ooit gekeken dienen te worden naar de urgentie en toegevoegde waarde van het doen van bepaalde uitgaven. - Opstellen van concrete plannen voor structurele verlaging personeelslasten en het compenseren van het terugdraaien van de 12,6%-salariskorting. - Beperking van nieuw op te zetten diensten, raden en adviesorganen teneinde versnippering van taken en middelen te beperken. - Borgen van duidelijke afspraken tussen verschillende ministeries met overlappende beleidsterreinen teneinde de doelmatigheid van de ingezette middelen te verhogen. - Verlagen van de kosten voor goederen en diensten naar het pre-COVID niveau.
2.	Overheidsschuld	<ul style="list-style-type: none"> - Meer initiatieven ontplooiën tot het beperken van de overheidsschuld vooruitlopend op projecten uit het landspakket, vanwege het grote aandeel van de rentelasten in de overheidsuitgaven en de oplopende overheidsschuld. Getracht dient te worden met een aantal 'quick wins' op korte termijn de overheidsfinanciën structureel te verbeteren. - Op korte termijn tot concrete afspraken komen met Nederland omtrent de herfinanciering van aflopende leningen teneinde de kredietwaardigheid van Aruba te behouden en de druk op de rentelasten te verlagen.

3.	Druk op sociale fondsen	<ul style="list-style-type: none"> - Starten met het formuleren van beleid ten behoeve van de houdbaarheid van de sociale fondsen. - Concrete maatregelen nemen voor bezuinigingen op zorgkosten zodat de AZV zijn rol kan blijven spelen, in plaats van uitsluitend te melden dat de AZV de eigen financiële zelfredzaamheid dient te verhogen zonder aan te geven welke beleidsruimte aan de AZV gegeven zal worden.
4.	Overheidsdeelnemingen	<ul style="list-style-type: none"> - Het nemen van maatregelen ter sanering bij de noodlijdende Overheids-N.V.'s. - Beter zicht creëren in de vermogenspositie van deelnemingen en voeren van een consistent reserverings- en dividendbeleid.

Gelet op het bovenstaande adviseert de Raad om het onderhavige ontwerp niet aan de Staten aan te bieden dan nadat aan de bovenstaande elementen gevolg is gegeven.

De Secretaris,

De plv. Voorzitter,

_____
mr. A. Braamskamp

_____
drs. C. Timmer